

Kontrol Makinası: Teknolojiye Eleştirel Bir Bakış

Wolfi Landstreicher

2005

Teknolojiyi eleştirmek demek, ... onu basitçe makinaların montajlanması [biraraya getirilmesi] olarak değil, toplumsal bir ilişki, bir sistem olarak ele almak; onun genel çatısını ele almak demektir. Bu, teknolojik aracın onu üreten toplumu yansıttığını, ve onun [teknolojinin] temerküz etmesinin [ing. introduction] bireyler arasındaki ilişkileri değiştirdiğini anlamak demektir. Teknolojiyi eleştirmek demek, insani faaliyetinin kâra tabi kılınmasını reddetmek demektir.

Daggers Drawn

Teknoloji, içinde geliştiği düzenin toplumsal ilişkilerinden bağımsız olarak, bir boşlukta gelişmez. [Teknoloji] bağlamın [ona anlam kazandıran koşulların] bir ürünüdür, ve bu nedenle kaçınılmaz olarak bu bağlamı yansıtır. Bu nedenle, teknolojinin tarafsız [nötr] olduğu iddiası tamamen temelsizdir. Mevcut toplumsal düzenin yeniden üretilmesini garanti altına almak amacıyla geliştirilen diğer sistemlerden – hükümet, meta değişimi, evlilik ve aile, özel mülkiyet ...– daha fazla tarafsız olamaz. Böylece, ciddi bir devrimci analizin teknolojinin eleştirel bir değerlendirmesini içermesi zorunlu olarak gerekir.

Teknolojiyle, basitçe bireysel varlıklar olarak araçları, makinaları veya hatta "makina montajlanması"nı kast etmiyorum; aksine [toplumsal ilişkilerin] ömrünü uzatan ve ilerleten, toplumsal ilişkileri yeniden üretmek amacıyla tasarlanmış, bütünleşmiş bir teknikler, makinalar, insanlar ve maddeler sisteminden bahsediyorum. Başlangıçtan itibaren açık olmak için, ben toplumsal ilişkileri teknolojinin ürettiğini söylemiyorum; ama, [teknolojinin] hakim sistemin gereksinimleriyle uyumlu olarak [toplumsal ilişkileri] yeniden üretmek üzere tasarlandığını söylüyorum.

Kapitalizmin toplumsal ilişkilere hakim olmasından önce, araçlar, teknikler ve hatta pekçok makina yaratılmış ve belirli işlere uygulanmaktaydı. Hatta kelimenin tam anlamıyla teknolojik olarak nitelendirilebilecek, sistematik teknik ve makina uygulamaları bile vardı. Bunun çoğunlukla tam da iktidarın katı bir düzene ihtiyacı olduğu yerlerde –manastırlarda, engizisyonun işkence odalarında, kadırgalarda [savaş gemilerinde], iktidar için yaratılan anıtlarda, hanedanlık Çin'i gibi güçlü imparatorlukların bürokratik, askeri ve polisye yapılarında– kullanıldığına görmek oldukça ilginç. Ancak bunlar, kendi başlarına veya kendi küçük toplulukları içinde yarattıkları araç ve teknikleri kullanma eğilimine sahip olan büyük bir halk kitlesinin günlük yaşamı açısından, oldukça çevreseldiler [marjinaldiler].

Kapitalizmin yükselişiyle beraber, kaynakların büyük ölçekte çıkarımı ve işlenmesi gereksinimi, o zamana değin toplulukça paylaşılan [bu kaynaklara] geliştirmekte olan kapitalist sınıf tarafından kanlı ve acımasız bir şekilde el konulmasına; ve emek de dahil olmak üzere kaynakların kullanımındaki azami etkinliğe erişilmesine imkan verecek, gittikçe daha fazla entegre hale gelen teknolojik bir sistemin geliştirilmesine yol açtı. Bu sistemin amaçları, kaynakların çıkarılması ve işlenmesindeki etkinliği çoğaltmak ve sömürülenler üzerindeki kontrolü arttırmaktı.

Endüstriyel tekniklerin ilk uygulamaları ticari gemicilikte, askeri gemilerde ve plantasyonlarda [büyük ölçekli tarım alanları] gerçekleşti. O zamanlar gelişebilen bu en sonraki [plantasyonlar], kâr amaçlı büyük ölçekli çiftçilik yapılan yeni bir sistemdi. [Bu sistem], ağır işlerde çalışmaya zorlanan bol miktardaki sözleşmeli [ing. indentured, bağıtlı] hizmetkar ve suçlunun ortaya çıkmasını sağlayan, köylülerin –özellikle de Britanya'da– mülksüzleştirilmesi [topraksızlaştırılması] ve insanları evlerinden kopararak hizmetkarlığa zorlayan Afrika köle ticaretinin gelişmesi sonucunda gelişebilmişti. İlki de [ticari gemicilik] keza büyük ölçüde sömürülen sınıfların mülksüzleştirilmesine dayanıyordu –pekçokları kaçırılıyor ve gemilerde çalışmaya zorlanıyordu. Bu bağlamda dayatılan bir endüstriyel sistem, işçilerin bir makinanın dişlilerini oluşturduğu ve birinin dahi kendine düşeni yapmamasının işin tümünü riske atacağı, işin eşgüdümlülüğü yönteminde olduğu üzere mamül [imal edilmiş] makinalar montajından temellenmemektedir.

Ancak, bu sistemin, sistemin kendisini tehdit eden bazı belirli yönleri vardı. Farklı bilgi ve deneyimlere sahip çeşitli mülksüzleştirilmiş grupları biraraya getiren plantasyon sistemi, yasadışı bir birlik ve ortaklaşa bir ayaklanma için zemin hazırlayabilecek etkileşimlere fırsat yarattı. Keza gemilerde kölelere benzer bir durumda yaşayan gemiciler, farklı yerler arasında bir çeşit mülksüzleştirilenler arası enternasyonalizm yaratacak bir iletişim aracı işlevi gördüler. Kuzey Atlantik sahillerinde 1600 ve 1700'lerde farklı

ırklardan mülksüzleştirilmişlerin dahil olduğu, yasadışı birlikler ve ayaklanmalar sicili oldukça esinlendiricidir; ancak, bu aynı zamanda kapitalizmi tekniklerini daha da geliştirmeye zorlamıştır. Irkçı ideoloji ve işbölümü [*ing. division of labor*] bileşimi, siyah kölelerle Avrupa kökenli sözleşmeli hizmetkarlar arasındaki bir uçurum yaratmak üzere kullanıldı. Bunun yanı sıra, sermaye –her ne kadar ekonomik olduğu kadar toplumsal nedenlerle– malların ve kaynakların taşınması olmadan yapamasa da, [sermaye] büyük ölçekte satmak üzere kaynakların imalat yoluyla metalara dönüştürülmesine ağırlık vermeye başladı.

Metaların üretiminde küçük ölçekli zanaatkarlara dayanılması, pekçok nedenle sermaye için tehlike oluştuyordu. Ekonomik olarak, yavaştı ve etkin değildi; ve yönetici sınıfların eline yeterince kâr bırakmıyordu. Ama daha önemlisi, zanaatkarların görece bağımsız olmaları onların kontrol edilmesini güçleştiriyordu. Kendi çalışma saatlerini, kendi çalışma hızlarını vb. kendileri belirliyorlardı. Böylece, gemilerde ve plantasyonlarda oldukça etkin olduğunu ispatlayan fabrika sistemi, metaların imal edilmesine de uygulandı.

Yani, endüstriyel sistem basitçe (ve hatta esas olarak bile) metaların imal edilmesinde daha etkin olduğu için geliştirilmemiştir. Kapitalistler metaların bu şekilde imal edilmesiyle özel olarak ilgili değillerdi. Onlar daha ziyade; basitçe sermayenin yayılması, kâr yaratılması ve refah ve iktidar üzerindeki kontrollerini devam ettirme sürecinin bir parçası olarak metaları imal ediyorlardı. Böylece, fabrika sistemi –ki bildiğimiz üzere teknoloji demek olan tekniklerin, makinaların, araçların, insanların ve kaynakların bütünleşmesi [yekpare bir bütün haline gelmesi]– üretim sürecinin en devamsız [salınımlı, düzensiz] kısmını –yani, insan emeğini– kontrol etmenin bir yolu olarak geliştirildi. Aslında fabrika, –insani kısımlarda dahil olmak üzere– herr bir kısmın diğer kısımlarla içsel olarak bağlantılı olduğu devasa bir makina olarak şekillendirildi. Sınıf mücadelesinin sistemdeki zayıflıkları gösterdiği üzere, bu sürecin mükemmelleştirilmesi zaman almasına rağmen, bu merkezi amaç başlangıcından itibaren endüstriyel teknolojiye içkindi; çünkü, [endüstriyel teknolojinin] gerisinde yatan neden buydu. Ludditler [19uncu yüzyılda İngiltere’de makinaların işçilerin zararına olduğuna inananlara verilen ad, makinaları kırmalarıyla tanınırlar] de bunun farkındaydı, ve bu onların mücadelesinin kaynağını oluştuyordu.

Kapitalizmde geliştirilen teknolojinin, kesinlikle kapitalist yönetici sınıfın hayatlarımız üzerindeki kontrollerini devamlı kılmak ve arttırmak üzere geliştirildiklerini fark edersek, işyerlerindeki sınıf mücadelesine yönelik olarak geliştirilmeyen teknik ilerlemelerin sıklıkla askeri ve denetleme tekniklerinde olması hiç de şaşırtıcı olmaz. Siberetik ve elektronik, bilginin daha önce bilinmeyen düzeylerde toplanması ve depolanmasını sağlıyor; giderek daha fazla yoksullaşan ve potansiyel olarak isyankarlaşan dünya nüfusunun çok daha fazla gözetlenmesini mümkün kılıyor. Keza bunlar, yöneticilerin kontrolü hiç kaybetmeden iktidarı merkezileştirmesine imkan tanıyor –kontrol tam olarak, geliştirilen teknolojik sistemin içinde bulunuyor. Tabii ki tüm toplumsal yüzeyi kontrol etmek üzere atılan bu ağ, aynı zamanda bunun oldukça kırılğan olduğu anlamına da geliyor. Her yerde zayıf bağlantılar var, ve yaratıcı asiler bunları buluyor. Ancak mümkün olduğunca bütünü kontrol etme gereksinimi; zayıf bağlantıları yeterince çabuk bir şekilde onarabileceklerini umarak, düzenin yöneticilerini bu riskleri kabule zorluyor.

Böylece bildiğimiz haliyle teknoloji; tekniklerin, makinaların, insanların ve kaynakların entegre endüstriyel sistemi, tarafsız [nötr] değildir. Yönetici sınıfın çıkarları doğrultusunda yaratılmış; asla bizim gereksinim ve arzularımıza hizmet etmeyi amaçlamayan, aksine hakim düzenin kontrolünü daimi kılmayı ve çoğaltmayı amaçlayan özel bir araçtır. Anarşistlerin çoğu devletin, özel mülkiyetin, meta sisteminin, ataerkil ailenin ve örgütlenmiş dinin içsel olarak tahakkümcü kurumlar ve sistemler olduklarını; ve kendi uygun gördüğümüz bir şekilde yaşamlarımızı belirlemekte özgür olacağımız bir dünya yaratmak istiyorsak yıkılmaları gerektiğini kabul eder. Aynı anlayışın endüstriyel teknolojik sisteme uygulanmaması gariptir. Fabrikaların hiçbir tür bireysel girişime alan bırakmadığı, iletişime her polis ajanının erişebildiği ve onun nasıl kullanılabileceğini saptadığı devasa sistemler ve ağlar [*ing. networks*] tarafından hakim olunduğu, bir bütün olarak teknolojik sistemlerin insanlara gereksinimin ellerden ve gözlerden, bakım yapan işçilerden ve kalite kontrol müfettişlerinden daha fazla olmadığı bu çağda bile; “üretim araçlarının ele geçirilmesi” çağrısında bulunan anarşistler hala var. Ancak, bildiğimiz teknolojik sistemin bizzat kendisi tahakküm yapılarının bir parçasıdır. Sermaye tarafından sömürülenlerin daha etkin bir şekilde kontrol edilmesi için yaratılmıştır. Hayatlarımızı geri almak için, bu teknolojik sistem –devlet gibi, ser-

mayenin kendisi gibi- yıkılmalıdır. Özel araçlar ve teknikler söz konusu olunca, bunun anlamı tahakküm dünyasına karşı sürdürdüğümüz mücadelemiz içinde belirlenecektir. Ancak özgürlükte arzuladıklarımızı yaratmak için imkanların önünü açmak üzere, kontrol makinasının yıkılması gerekecektir.

Anarşist Kütüphane

Wolfgang Landstreicher
Kontrol Makinası: Teknolojiye Eleştirel Bir Bakış
2005

13.06.2022 tarihinde şuradan alındı: geocities.ws/anarsistbakis
Çeviri: Anarşist Bakış
İngilizce Aslı: The Machinery of Control: A Critical Look at Technology

tr.anarchistlibraries.net